

A csend üzenete

Gyurkovics Hunor újabb festményeiről

A csend üzenete címmel mutatta be újabb sorozatát Gyurkovics Hunor 2013 őszén Hajdúböszörményben (Hajdúsági Múzeum) és Debrecenben (Füredi úti református templom). A böszörményi bemutató az Ars Sacra Fesztivál hivatalos programja volt, egyúttal tisztelgés a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep és a hajdúváros előtt. (Gyurkovics Hunor a '70-es évek első felében lett a művésztelep tagja – először az 1971–76 közötti időszakban hívhattak meg határon túli magyar alkotókat –, s azóta rendszeresen részt vesz rajta. 2013-ban az 50. jubileumi idényt a korábbi Káplár-díjasok meghívásával ünnepelte a telep.)

A szakralitás és megmaradás kérdései összetartoznak, miként a hovatartozás és önazonosság problémája is. A vallási, etikai és esztétikai vonatkozásokkal a szakrális (a szent) egész világképünket strukturálja. A szakrális nem egyenlő ugyan a vallással (csupán a hétköznapisággal szemben az ünnepire utal), viszont a hétköznapok rendjét is meghatározó vallás elképzelhetetlen szakrális közeg nélkül.

A 'vallás nyelve' párhuzamba állítható a művészet beszédmódjával – a hétköznapok értelemvilágán ugyanis mindkettő túllép. Polányi Mihály a vallást az ábrázoló művészi alkotásokhoz hasonlította, azt mondván, hogy a mű jelentése is

Élettánc

természetén túli: a földi térben és időben lezajló eseményeket a földi téren és időn kívüli mozzanatok keretezik. A szakrális közegben a földi és földöntúli határai átléphetők, ezért a szent tér nem valamilyen rögzített hely, sokkal inkább élmény.

A profánnal szembeni szent dolog jelentésén túllépve, a szakrálisra úgy is tekinthetünk, mint a létezésnek értelmet adó önálló minőségre. Végül is bármely művészi kifejezést párhuzamba lehet állítani a szakralitással, földidézve Hegel megállapítását, mely szerint a művészet a vallás analóg területe. Gyurkovics Hunor életrajzában mégsem ilyen általános az ide vonatkozó utalás. Mélyebb, kézzelfoghatóbb kapcsolódási pontok vannak az ő művészi munkája és szakrális attitűdje között.

Az 1941. év utolsó napján született alkotó presbiterként vállalt választott megbízatást a Szabadkai Református Egyházközségben. Nem volt idegen tőle ez a közeg, hiszen édesapja református lelkész volt. Ma már tisztán érzékeli – vallotta egy interjúban –, hogy apjától a határozott, néha makacs, céltudatos elkötelezettséget,

a hivatás- és nemzettudatot meg a tudásvágyat kapta örökségül; az édesanyjától a még nagyobb hitet, hogy az imának ereje van, hogy a hit, remény és szeretet nem kiüresedő szavak, de valódi életprogramot jelentenek. S ő is gyakran megtapasztalta, hogy a hit többet ad a vallásos-ságnál, és arra is rájött, hogy a természet mélyebb megismerése Isten létét bizonyítja.

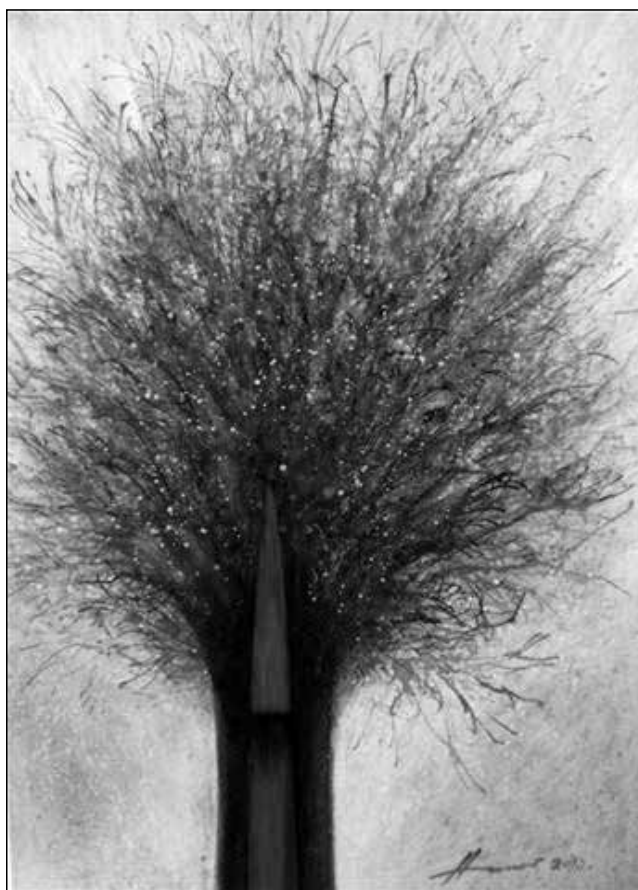
Az újvidéki iparművészeti középiskola grafikai szakán tanult tovább, és Belgrádban elvégezte az iparművészeti akadémiát. Nem bánta meg, hogy a lelkészi élethivatás helyett a művészetet választotta: hiszen ma is a művészet eszközeivel szolgálja Istent. Kálvin az *Institutióban* azt írja, hogy a művészet is a Szentlélek ajándéka, ezért élni kell vele, Isten szolgálatába kell állítani, és abból, ami megadatott, a lehető legtöbbet kell az emberek hasznára fordítani. Ebben az értelemben nemcsak a művészet kapcsolódik szorosan a szakralitáshoz, hanem a Szentlélektől megáldott, az emberek hasznára és Isten dicsőségére végzett tevékenységek sora is. Tehát minden olyan cselekvés, melynek célja és kiteljesedése a létezés értelmének keresése ad.

A művészi cselekvés végső soron nem más,

mint ennek a titoknak a folyamatos faggatása: Mi célból vagyunk ezen a földön, mi a feladatunk, hogyan tudjuk teljesebbé tenni az életet? – És mindenekelőtt arra kell válaszolnunk, hogy kik vagyunk. A szakralitás identitásképző erejét a művészet fokozza még tovább, ahol (szerepét tekintve) az alkotás és az aktív befogadás között nem igazán van különbség.

A csend üzenete – ebben a sorozatcímbe benne rejlik a szakralis és a művészi többszörösen rétegzett kommunikációs kapcsolata. A modern kommunikációtudomány szakralis kommunikációs irányzata megkülönbözteti az embernek Istennel (a Szent Másikkal) való párbeszédét az emberek egymással folytatott, Istenről való beszélgetésétől. Általános kritika – mint Umberto Eco utalt erre –, hogy az emberi megértést zavarja a világban kialakult túl nagy kommunikációs zaj. (Kommunikációs zajnak olyan tényezőket nevezünk, melyek nehezítik a megértést, noha mind a két fél közös nyelvet beszél, és ismeri a kódot. Ilyen zaj az, ha nincs elég térerő a telefonáláshoz, ha az egér megrágta a régi könyv lapjait, ha lassú az internetkapcsolat vagy túl hangos a dübörgő zene.)

Mindenesetre alaplényegében (a mélység és a magasság közötti átjáró státusában) értékelődik föl ma a csend, amikor kiszakít a hétköznapiságból, így ünnepi, szakralis jelentése lesz; másrészt a csend a valóságos közege a Szent Másikkal folytatott párbeszédnek. A csend továbbá azt is üzeni, hogy rendkívüli esélyt kapunk a megértésre és a megismerésre, melynek eredménye a megtérés abban az értelemben, hogy megismerjük magunkat és a bennünk meglévő magasabb szintű elrendeltetést.

Gyurkovics Hunor művészeti pályafutása a Szabadkán 1971-ben indult Létünk című folyóirat műszaki szerkesztésével kezdődött. Arculattervezőként több logót (jelet és védjegyet) is készített. A szimbólumjelleg megkövetelte tömörítés lényeglátásra, az egyszerűben rejtőző tökéletes fölismerésére ösztönözte. Itt alakult ki a körformához (illetve oválishoz) való vonzalma. Egyetemes szimbólum már maga a forma is, abban fedezte föl a létezés különböző szintjeinek organikus egységét; sőt, a kör – más geometriai formákkal társítva – a földi és földöntúli, vagy a szent és profán párbeszédét tükrözi. Legújabb

sorozata igen változatos megjelenéseit mutatja ennek a természeti formákban és a geometrikus jelek szintjén egyaránt tisztán kódolható dialógusnak.

„Hogy érdemes-e a művészettel foglalkozni, ez a kérdés sohasem merült fel bennem, hisz tudjuk, hogy a szerelem vak, és a művészet – bármely ága is legyen az – az én nagy szerelmem” – szól a máig hiteles vallomás. De azt is vallja Gyurkovics Hunor, hogy a művészet játék. Komoly játék, amelyben ott van az élet energiája. S az életenergiát a humor klasszikus jelentésében is érthetjük, hiszen a jó kedély, az önirónián keresztül, szeretve kritikus látás a művész fontos attribútuma.

Gyurkovics Hunor igazi közösségi művészként 500-nál több kollektív tárlaton szerepelt, és több mint 200 önálló kiállítása volt. Évente átlagosan tíz nemzetközi művésztelep munkájában vesz részt, rendszeres vendége volt Hortobágnak, törzstagja a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepnek. Itt találkoztam vele, két évtizeddel ezelőtt, 1993-ban. Ő akkor a volt Jugoszláviát sújtó pszichózisról, az egyetemes lélekhasadásról beszélt.

Féltette az embert, féltette a növekedést, amely a lélek ama sajátossága, hogy szeretne minél közelebb kerülni Istenhez, a látható világból kiemelkedve mintegy organikus közösségbe lépni a láthatatlannal.

Bár többnyire nem érzékeljük az embert a képein, mégis az ember a legfontosabb számára. Az ember környezete és belső világa, s a táj alkotta emberjelképek köszönnek vissza ránk a képekről. Az ember arcait, lelkét látjuk a föld színeiben, az ember reményeit, hitét a napban s vágyait a kitágult horizontban. Az ember rendjét és költészetét. Gyurkovics Hunor kompozícióinak összefogó festői elve a líra és a geometria egysége. Az érzékenység és a látható logika. A kaland és a rend. Ezt a játékosságát és állandóságkeresést, ember és táj egymáshoz lényegülését, mélységét és emelkedni tudó képességét reprezentálják művészi témái.

Ha kiszélesítjük ennek a konkrét tematikus sorozatnak a léptékét, látjuk, hogy rendszeresen fölűnik Gyurkovics Hunor képein a hortobágyi és alföldi tematika, jelen vannak a vajdasági tájak, a pusztával és szántófölddel párhuzamosan szí-

vesen ábrázol fákat, egészen különös ereje van lovainak, s mindegyik motívumnak jelképes értelme is van. Nem öncélú nála a motívum alkalmazása, nem a táj vagy önmaga kedvéért való, hanem belső világát, érzéseit kívánja általuk kifejezni az alkotó. A színek és formák, motívumok és szerkezetek emberi érzéseket, helyzeteket, sorsokat, világnézetet jelképeznek. A ló is olyan, mint az ember, a fák között vagy a szántó föld fölött megjelenő varjak mindig egyfajta életérzést közvetítenek. A gémeskútból gyakran keresztmotívum lesz, a kirepedezett föld a jelen időt szimbolizálja, a víz és a szárazság kontrasztja ebben a finom, puha, lírai világban is megjelenő dráma felé mutat. Közben harmóniát teremt az alkotó, mert az ellenpontokban is ott van a ritmus és az egyensúly.

A magyar kultúra ápolásáért Szervátiusz Jenő-díjjal elismert, Káplár-, Boromisza- és Cívis Nívódíjas művész aktív, intenzív, ihletett munkásnapokat és -heteket tölt a különböző alkotótáborokban, művésztelepeken. Magam szintén tanúja lehettem nem egy alkalommal, hogy kisebb kamarakiállításra való képet festett Hortobágyon,

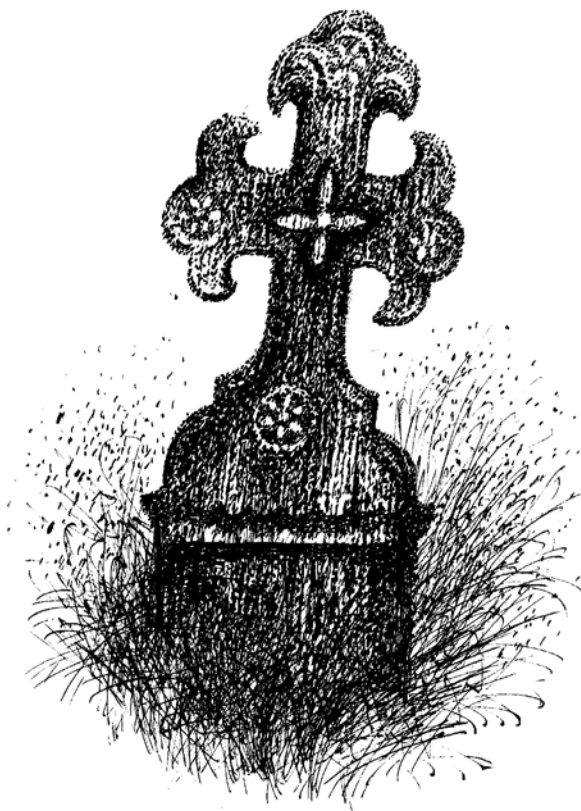
Hajdúszoboszlón – s Hajdúböszörményben hasonló dolgot vitt véghez, melynek egy tematikus kiállítás lett az eredménye. Azonban a tematikus megszorítások ellenére is teljes művészi arzenállal áll előttünk, egységes festői világgal – ami egyebek mellett annak köszönhető, hogy Gyurkovics Hunornak hiteles és megbízható világgépe van. Ez nemcsak művészi tudást, világismeretet jelent, hanem mindenekelőtt értékrendet, tehát a tudás erkölcsi megalapozottságát.

Gyurkovics Hunor a hortobágyi festőkolóniát létrehozó (Nagybánya felől és Hajdúböszörményből verbuválódott festőtárs) Boromisza Tibor, Káplár Miklós, Maghy Zoltán örökösének vallhatja magát abban az értelemben is, hogy a földrajzilag meghatározott területet (legyen szó a Hortobágyról, Hajdúságról, Vajdaságról) nemcsak tájként, nem egyszerű látványként kívánja bemutatni, de belső élményforrásaként szintén láttatni kívánja. Követi azt a szemléletet, mely szerint a művész a táj és az ember, a hely és hagyomány sajátos együttesét úgy mutatja be, mint metaforák csokrát, mely alkalmas az emberi érzelmek kifejezésére, a gon-

dolgot képi illusztrálására, a kulturális örökség felidézésére.

ecsetet a gyermekien tiszta fantáziavilág irányítja a képen.

Boromisza Tibor azt hangoztatta, hogy a magyar művészet megújítását Keletről kell kezdeni. Ehhez jó kiindulási pontnak találta a Hortobágyot a maga régiségével és romlatlanságával. Gyurkovics Hunor ehhez mindenképp hozzátesz annyit, hogy az igazi kiindulópont mindig az a hely, ahol élünk, ahol otthon érezzük magunkat. Ez a gondolat (mint a képi geometriában rejelő költészet is) harmóniavágyat sugároz, ugyanakkor izzó feszültség rejlik Gyurkovics Hunor megéjtően szép lapjain.

Ihlet a rónán című könyvében Arany Lajos is utalt a Gyurkovics Hunor-képek szimbólumgazdagságára. Idézem: „Jelképiséggel telített látásmódjában a gémeskút és a bokor két ága keresztet formáz, a csónakfák fejfák. A puszta egy-egy kietlen részét szinte Ady vízióját visszaálmodva idézi ide: olyan tájat látunk, ahol 'ködgubában jár a november', s ahol 'rég mesék rémei kielevenednek.'” A portréíró úgy véli: szinte mesemotívumokkal szövi át a földet Gyurkovics, és noha visszaköszön az eredeti látvány is, a krétát/

A kvázi mesei időtlenség melletti sajátosság Gyurkovics egyedi módon kialakított időtükröző szemlélete. A számos árnyalatnak és kontrasztnak saját kronológiája van. Az egymásra toló idősíkok között minden hangulat olyan, mintha emlék is lenne egyben. Az emlékjellel magyarázhatja a nosztalgikus atmoszférát. Másrészt viszont az emlékjelek egyúttal felkiáltójelek is, így a passzív nosztalgiával az aktív cselekvésösztönzés kerül szembe. Ez is feszültségforrás a képen.

Emberminőséggel lényegülve át, a fa és bokor sorsot jelenít meg. Nemcsak a körforma, a kompozíciós rend, a keresztjelképek vagy kopjafák miatt erősödik föl a kép szakrális jellege, hanem a templomi áhítat és az istenivel párbeszédkapcsolatot kereső helyzet emeli méltóságossá a festett természeti közeget. Csupa jel sorakozik a képeken, mégsem érezzük általuk (bennük) a tömörítés kényszerét.

A csónakfejfák közül fölszálló madár a lélek. A kereszt és a kör az ember és mindenség, az elrendelés, a múltó és az örökkévaló találkozása.

Az ég szivárványt villámlik itt, kivirágzik ott a nap, küzdő mementó a tavaszra nyíló fák és cserjék gerince. A test és lélek, az anyagi és szellemi, a földi és földöntúli, a profán és szakrális (immanens és transzcendens) duális eszménye végigkíséri a Gyurkovics-képeket, ugyanakkor megjelenik egy harmadik közeg, melyben a test és lélek, anyag és szellem, profán és szakrális olvad össze. Ez a közeg végső soron folyamat: a növekedés-öröm, a mindenkori remény kiáramlása.

Míg a temetőképről a fizikai elmúlás juthat az eszünkbe, a madár a lélek örökkévalóságát hirdeti. A burjánzó, kiviruló természet, a képeken érzéki módon megjelenített, pompázatosan növekvő-áramló növényi mikrokörnyezet – a virágot bontó fa és a virágba boruló föld, a viráglétezésben összeboruló föld és ég – hirdeti a reménység állandó voltát a növekedésben. A kereszt is virágok közül tör elő; virág nyílik a fejfák tövében; kivirágoztatja a lélek röppenése a levegőt; szir-

mokat bont a nap; szivárványba izzik minden álom és sóhajtás; a szél virágport zizeg az alkonyatban – a növekedés titkos hangjai pedig itt nem kommunikációs zajok, hanem a virágporos zsongás maga a tiszta kommunikáció a szentséges és a hétköznapi között.

Gyurkovics Hunor csöndjének üzenete például az lehet – mivel a fejfák és kopjafák egyúttal az emlékezés méltóságára, az örökséggel, a múlttal szembeni felelősségre és az aktív emlékezésben megtestesülő reményre utalnak –, hogy a növekedéshez meg is kell tisztulni, hiszen csak így válhat széppé az ember. Abban az értelemben, amit etika és esztétika vár el, attól függetlenül, hogy az életünkben jelen van-e a vallásos minőség, vagy egy általánosabb elv (például az ünnepvágy) munkál-e bennünk.

A jóság és igazság fogja felöltözni a szépet, végleges döntéseink meghozatalában arra tanítva, hogy reményt szolgáljunk és örömet adjunk – legegyszerűbb, hétköznapi cselekedeteinkkel is.

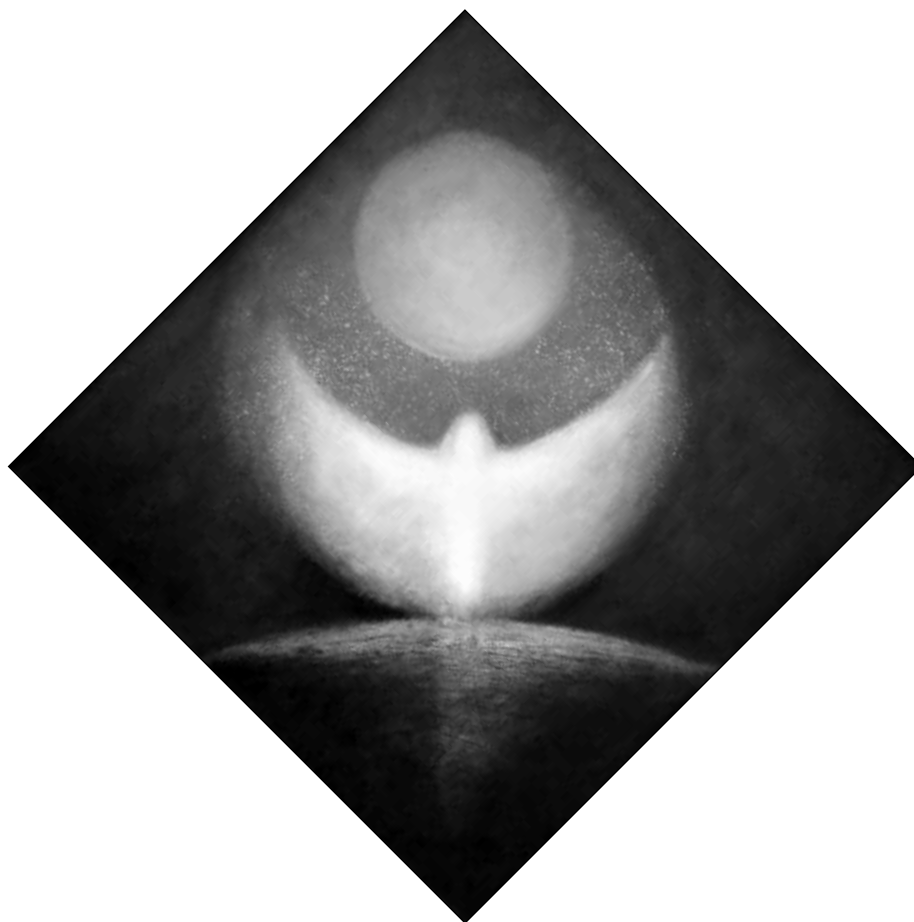
Kunhalom I.

Kunhalom II.

Tűskeresztség

Végítélet